

ΤΑΞΗ: Γ' ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ

ΜΑΘΗΜΑ: ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ

Οι ρίζες του μίσους

Υπάρχουν δύο ψυχικές εκφράσεις του μίσους: το μίσος για τον άλλο και το μίσος για τον εαυτό μας. Αλλά πρέπει να καταλάβουμε ότι και τα δυο έχουν κοινή ρίζα, την άρνηση της ψυχικής μονάδας να δεχθεί αυτό που για την ίδια είναι ξένο.

Κατά τη διαδικασία κοινωνικοποίησης, οι δύο διαστάσεις του μίσους χαλιναγωγούνται σε σημαντικό βαθμό, τουλάχιστον όσον αφορά τις πιο δραματικές εκδηλώσεις τους. Εν μέρει αυτό επιτυγχάνεται μέσω του μόνιμου αντιπερισπασμού που ασκείται στην καταστροφική τάση από τους «εποικοδομητικούς» κοινωνικούς σκοπούς: την εκμετάλλευση της φύσης, το συναγωνισμό διαφόρων ειδών (τις «ειρηνικές» αγωνιστικές δραστηριότητες, όπως ο αθλητισμός, τον οικονομικό ή πολιτικό ανταγωνισμό, κ.λπ.). Όλες αυτές οι διέξοδοι κατευθύνουν ένα μέρος του μίσους και της «διαθέσιμης» καταστροφικής ενέργειας, αλλά όχι το σύνολο τους.

Το κομμάτι του μίσους και της καταστροφικότητας που απομένει φυλάσσεται σε μία δεξαμενή έτοιμη να μετατραπεί σε καταστροφικές δραστηριότητες, σχηματοποιημένες και θεσμοθετημένες, που στρέφονται εναντίον άλλων ομάδων, δηλαδή να μετατραπεί σε πόλεμο. Αυτό δε σημαίνει ότι το ψυχικό μίσος είναι η «αιτία» του πολέμου. Αλλά το μίσος είναι, αναμφίβολα, ένας όρος, όχι μόνο απαραίτητος αλλά και ουσιαστικός, του πολέμου. Το μίσος καθορίζει τον πόλεμο και εκφράζεται μέσω αυτού. Και όταν η δεξαμενή του μίσους δε βρίσκει διέξοδο στον πόλεμο, εκδηλώνεται υπόκωφα με τη μορφή της περιφρόνησης, της ξενοφοβίας και του ρατσισμού.

Οι καταστροφικές τάσεις των ατόμων συνάδουν απόλυτα με την ανάγκη μίας κοινωνίας να ενδυναμώνει τη θέση των νόμων, των αξιών και των κανόνων της, ως μοναδικών στην τελειότητα τους και ως των μόνων αληθινών, ενώ οι νόμοι, τα πιστεύω και τα έθιμα των άλλων είναι κατώτερα, λανθασμένα, άσχημα, αηδιαστικά, φριχτά, διαβολικά.

Και αυτό, με τη σειρά του, βρίσκεται σε πλήρη αρμονία με τις ψυχικές ανάγκες του ατόμου. Γιατί ό,τι υπάρχει πέρα από τον κύκλο σημασιών που τόσο επίπονα περιέβαλε στον δρόμο προς την κοινωνικοποίηση είναι λανθασμένο, άσχημο, ασύνετο. Το αυτό συμεριζεται η ομάδα στην οποία ανήκει: φυλή, χωριό, έθνος, θρησκεία. Πρέπει να γίνει σαφώς αντιληπτό ότι κάθε απειλή προς τις θεσμοθετημένες ομάδες, στις οποίες ανήκουν τα άτομα, βιώνεται από αυτά ως πιο σοβαρή από μία απειλή κατά της ζωής τους.

Η κύρια απάτη είναι πάντα: οι κανόνες μας είναι το καλό· το καλό είναι οι κανόνες μας· οι κανόνες μας δεν είναι ίδιοι με τους δικούς τους· άρα οι κα-

νόνες τους δεν είναι καλοί. Πάντα φαινόταν σχεδόν αδύνατο οι ανθρώπινες ομάδες να αντιμετωπίζουν το διαφορετικό ως ακριβώς αυτό: απλώς διαφορετικό. Επίσης, ήταν σχεδόν αδύνατο να αντιμετωπίζουν τους θεσμούς των άλλων ως ούτε κατώτερους ούτε ανώτερους αλλά απλώς ως διαφορετικούς. Η συνάντηση μίας κοινωνίας με άλλες συνήθως ανοίγει το δρόμο για τρεις πιθανές εκτιμήσεις: οι άλλοι είναι ανώτεροι από εμάς, είναι ίσοι ή είναι κατώτεροι. Αν δεχτούμε ότι είναι ανώτεροι, οφείλουμε να απαρνηθούμε τους θεσμούς μας και να υιοθετήσουμε τους δικούς τους. Αν είναι ίσοι, θα μας ήταν αδιάφορο αν οι άλλοι είναι χριστιανοί ή ειδωλολάτρες. Οι δύο αυτές πιθανότητες είναι απαράδεκτες. Διότι αμφότερες προϋποθέτουν ότι το άτομο πρέπει να εγκαταλείψει τα σημεία αναφοράς του ή τουλάχιστον να τα θέσει υπό αμφισβήτηση. Δεν απομένει λοιπόν παρά η τρίτη πιθανότητα: οι άλλοι είναι κατώτεροι.

Ένας παράγοντας που αφορά τις μαζικές εκρήξεις εθνικού και ρατσιστικού μίσους στη σύγχρονη εποχή είναι η κατάρρευση, στις καπιταλιστικές κοινωνίες, σχεδόν όλων των αρχών, η οποία είχε ως επίπτωση τη συσπείρωση για λόγους ταύτισης γύρω από τη «θρησκεία», το «έθνος» ή τη «ράτσα» και όξυνε το μίσος προς τους ξένους. Η κατάσταση δεν είναι διαφορετική στις μη ευρωπαϊκές κοινωνίες που υφίστανται το σοκ της εισβολής του μοντέρνου τρόπου ζωής, άρα και την κονιοποίηση των παραδοσιακών σημείων αναφοράς με τα οποία ταυτίζονται τα άτομα. Το αποτέλεσμα είναι η αύξηση του θρησκευτικού και/ή εθνικού φανατισμού.

Μία τελευταία παρατήρηση που αφορά το ρατσισμό. Το κύριο και καθοριστικό χαρακτηριστικό του ρατσισμού είναι η «απαραίτητη μη μετατρεψιμότητα» του άλλου. Ο θρησκευτικά μισαλλόδοξος δέχεται με χαρά τον προσηλυτισμό των απίστων, ο «λογικά» εθνικιστής χαίρεται όταν ξένα εδάφη προσαρτώνται στη χώρα του και οι κάτοικοι τους «αφομοιώνονται». Δεν είναι όμως τέτοια η περίπτωση του ρατσιστή. Οι Γερμανοί Εβραίοι θα ήθελαν να παραμείνουν πολίτες του Τρίτου Ράιχ, αλλά οι ναζιστές ούτε να το ακούσουν. Ακριβώς γιατί στην περίπτωση του ρατσισμού το αντικείμενο του μίσους πρέπει να είναι «μη μετατρέψιμο». Γι' αυτό ο ρατσιστής επικαλείται ή εφευρίσκει δήθεν φυσικά (βιολογικά), άρα μη μετατρέψιμα, χαρακτηριστικά του αντικειμένου του μίσους του: το χρώμα του δέρματός του, τα διακριτικά γνωρίσματα του προσώπου του. Τέλος, θα ήταν απολύτως δικαιολογημένο να συνδέσουμε αυτή την ακραία μορφή του μίσους προς τον άλλο με το πιο σκοτεινό, πιο άγνωστο και πιο συγκρατημένο είδος μίσους: το μίσος προς τον εαυτό μας.

Η αυτονομία, δηλαδή η πλήρης δημοκρατία, και η αποδοχή του άλλου δεν αποτελούν φυσική ανθρώπινη κλίση. Αμφότερες συναντούν τεράστια εμπόδια. Γνωρίζουμε από την ιστορία ότι ο αγώνας για τη δημοκρατία είχε μέχρι σήμερα οριακά μεγαλύτερη επιτυχία από τον αγώνα κατά του σοβινισμού, της ξενοφοβίας και του ρατσισμού. Αλλά για όσους είναι στρατευμένοι στο μονα-

δικό πολιτικό πλάνο που χρήζει υπεράσπισης, το πλάνο της οικουμενικής ελευθερίας, ο μοναδικός ανοικτός δρόμος είναι η συνέχιση του αγώνα κόντρα στο ρεύμα.

Κορνήλιος Καστοριάδης, διασκευή

Παρατηρήσεις

A. Να γράψετε την περίληψη του παραπάνω κειμένου σε 100-120 λέξεις.

B1. «Ένας παράγοντας που αφορά τις μαζικές εκρήξεις εθνικού και ρατσιστικού μίσους στη σύγχρονη εποχή είναι κατάρρευση, στις καπιταλιστικές κοινωνίες, σχεδόν όλων των αρχών ». Να αναλυθεί η παραπάνω άποψη του Κ.Καστοριάδη σε 100 περίπου λέξεις.

B2. **α)** «Υπάρχουν δύο ψυχικές εκφράσεις του μίσους : το μίσος για τον άλλο και το μίσος για τον εαυτό μας». Να εντοπιστούν τα συστατικά στοιχεία της διαίρεσης.

β) «κάθε απειλή προς τις θεσμοθετημένες ομάδες βιώνεται από τα άτομα ως πιο σοβαρή από μία απειλή κατά της ζωής τους». Τι είδους σύνταξη χρησιμοποιεί εδώ ο συγγραφέας; Για ποιο λόγο επιλέγει αυτού του είδους τη σύνταξη. Να μετατραπεί το χωρίο στο αντίθετο είδος σύνταξης.

B3. Ποιος ο κυρίαρχος τρόπος πειθούς και ποια τα μέσα που χρησιμοποιεί ο συγγραφέας στη όγδοη παράγραφο του κειμένου («Μια τελευταία παρατήρηση... εαυτό μας»);

B4. Να γράψετε ένα συνώνυμο για καθεμιά από τις παρακάτω λέξεις του κειμένου: χαλιναγωγούνται, υιοθετήσουμε, όξυνε, κονιοποίηση, προσηλυτισμό

Γ. Σε μια εποχή όπου η συνύπαρξη ποικίλων κοινωνικών ομάδων με διαφορετικά εθνικά και πολιτισμικά στοιχεία κρίνεται αναγκαία, το φαινόμενο του εθνικισμού βρίσκεται σε έξαρση. Αφού αναφέρετε τις επιπτώσεις του στην αρμονική συμβίωση των πολιτών και στις σχέσεις των χωρών, να προσδιορίσετε το ρόλο του σχολείου στη διαμόρφωση πολυπολιτισμικής συνείδησης. Το γραπτό σας να έχει τη μορφή άρθρου (500-600 λέξεις) που θα δημοσιευθεί σε κυριακάτικη εφημερίδα.

Απαντήσεις

A. Ο Κ. Καστοριάδης προβληματίζεται για την αιτία του μίσους εντοπίζοντας τη στην άρνηση της διαφορετικότητας. Εξηγεί ότι η κοινωνικοποίηση δαμάζει το μίσος με δημιουργικές δραστηριότητες κοινωνικού περιεχομένου, ενώ το εναπομείναν καταστροφικό μίσος εκδηλώνεται επιθετικά με πόλεμο ή υποβόσκει ως ρατσισμός. Δηλαδή, η κοινωνία ενισχύει τους κανόνες της ως μοναδικούς και ανώτερους `άλλωστε, ανέκαθεν οι άνθρωποι αντιμετώπιζαν καθετί διαφορετικό όχι ως ανώτερο ή ίσο, αλλά ως κατώτερο. Ο Καστοριάδης υπογραμμίζει ότι η κατάρρευση των αξιών και η περιχαράκωση γύρω από το έθνος προκαλούν τη σύγχρονη έξαρση φαινομένων σοβινισμού και ρατσισμού με βασικό χαρακτηριστικό του ρατσισμού – διακρίνοντάς τον από τη μισαλλοδοξία –

τη μη μετατρεψιμότητα του άλλου. Συμπεραίνει ότι η πλήρης δημοκρατία και αποδοχή των άλλων δεν είναι έμφυτα προτρέποντας όσους αναζητούν την οικουμενική ελευθερία να αγωνιστούν ενάντια στις δυσκολίες.

B1. Σκιαγραφώντας κανείς το χαρακτήρα του σύγχρονου ανθρώπου, θα συγκλονιστεί συνειδητοποιώντας πόσο βαθιά και ανεξίτηλα έχει πλήξει ο καπιταλισμός το αξιακό μας σύστημα. Οι ανηλεείς νόμοι της ελεύθερης αγοράς, το αδυσώπητο κυνήγι του κέρδους, η ανήθικη εκμετάλλευση ανθρώπου από άνθρωπο – που αποτελούν τον πυρήνα του καπιταλιστικού συστήματος – δείχνουν στην ψυχή των ανθρώπων και την μόλιαν με μίσος. Η αλληλεγγύη, η τιμιότητα, ο σεβασμός, η πίστη στην αξία της δικαιοσύνης και της ισότητας, ωχριούν μπροστά στο απόλυτο ζητούμενο της εποχής, το Χρήμα. Το καπιταλιστικό σύστημα, όμως, επέβαλε και την παγκοσμιοποίηση, προκειμένου να αξιοποιηθούν προς ίδιο όφελος «παρθένες» αγορές. Οι ήδη όμως αλλοτριωμένοι ηθικά άνθρωποι εντοπίζοντας τον κίνδυνο προσβολής της εθνικής τους ταυτότητας που ελλοχεύει εξαιτίας της πολυεπίπεδης επιρροής των οικονομικά εύρωστων κρατών, περιχαράκωνονται στο εθνικό «εγώ» τους αναπτύσσοντας έναν μειωτικό – για όλους τους άλλους λαούς – νατιβισμό. Συνεπώς, ένας εγωκεντρικός τύπος ανθρώπου, χωρίς ηθικούς φραγμούς και αναστολές θα οδηγηθεί με μαθηματική ακρίβεια σε κτηνώδεις ενέργειες απέναντι σε οτιδήποτε αλλότριο.

B2. α) Διαιρετέα έννοια: το μίσος.
Διαιρετική βάση: οι ψυχικές εκφράσεις.
Μέλη Διαίρεσης: το μίσος για τον άλλο, το μίσος για τον εαυτό μας.

β) Η σύνταξη που χρησιμοποιείται στο δοθέν απόσπασμα είναι η παθητική. Ο συγγραφέας αξιοποιώντας τη δυνατότητα της παθητικής σύνταξης επιθυμεί να εξάρει και να τονίσει το αποτέλεσμα της ενέργειας που έχει γίνει από το ποιητικό αίτιο. Επιπλέον, η πλοκή του λόγου αποκτά μεγαλύτερη ποικιλία.

Μετατροπή σε ενεργητική σύνταξη: Τα άτομα βιώνουν κάθε απειλή προς τις θεσμοθετημένες ομάδες ως πιο σοβαρή από μια απειλή κατά της ζωής τους.

B3. Ο συγγραφέας επικαλείται τη λογική του δέκτη. Για να αποδείξει τη θέση ότι η «απαραίτητη μη μετατρεψιμότητα» του άλλου αποτελεί κύριο χαρακτηριστικό του ρατσισμού, οργανώνει ένα επιχείρημα: «Δεν είναι όμως τέτοια... προσώπου του». Επίσης, χρησιμοποιεί τεκμήρια: αλήθειες («ο θρησκευτικά μισαλλόδοξος... αφομοιώνονται») και παράδειγμα («Οι Γερμανοί Εβραίοι... ακούσουν»).

B4. χαλιναγωγούνται = συγκρατούνται,
υιοθετήσουμε = ενστερνιστούμε,
όξυνε = ενέτεινε,

κονιοποίηση = σύνθλιψη,
προσηλυτισμό = προσεταιρισμό

Γ. Παραγωγή Λόγου

Τίτλος: Πολυπολιτισμική συνείδηση «ασπίδα» ενάντια στην έξαρση του εθνικισμού

Πρόλογος: Αφόρμηση από γεγονότα της επικαιρότητας που αποτελούν σαφή δείγματα ρατσιστικών συμπεριφορών και έλλειψης σεβασμού στην κουλτούρα και στον πολιτισμό άλλων λαών.

Κυρίως θέμα

A. Επιπτώσεις εθνικισμού

Στην αρμονική συμβίωση των πολιτών

- Ευνοεί φαινόμενα εκμετάλλευσης, άνισης μεταχείρισης και προκατειλημμένων συμπεριφορών εις βάρος των μεταναστών.
- Προκαλεί εμπάθεια, μίσος για τους άλλους και γίνεται πρόδρομος φαινομένων βίας και εγκληματικότητας.
- Εγκλωβίζει σε δόγματα και αντιλήψεις που εμποδίζουν τη σύναψη σχέσεων γόνιμης αλληλεπίδρασης μεταξύ των μελών μιας κοινωνίας.
- Καλλιεργεί μια τάση εσωστρέφειας των πολιτών που δημιουργεί συναισθήματα ανασφάλειας, καχυποψίας, και διάσπαση της κοινωνικής συνοχής.
- Συμβάλλει στην υποβάθμιση των δημοκρατικών θεσμών, με συνέπεια την ενίσχυση της πολιτικής αστάθειας.

Στις σχέσεις των κρατών

- Ανάσχεση της συνεργασίας, της αλληλοκατανόησης και της δημιουργικής συμπόρευσης των λαών.
- Χαλάρωση των προσπαθειών σε διακρατικό επίπεδο για την επίλυση διεθνών προβλημάτων όπως η ανεργία, η τρομοκρατία, τα ναρκωτικά κ.λ.π.
- Εθνική περιχαράκωση, άγωνα προσκόλληση στην παράδοση, αδυναμία εκσυγχρονισμού των χωρών.
- Η αδιαλλαξία, ο φανατισμός δυσχεραίνουν την επικοινωνία των κρατών και οδηγούν σε πολιτικά αδιέξοδα.
- Κατάλυση της ειρήνης, ενίσχυση του πολέμου, αποκτήνωση και έξαρση των ανθρωπίνων ενστίκτων και παθών.

B. Ο ρόλος του σχολείου στην καλλιέργεια πολυπολιτισμικής συνείδησης

- Οι ερευνητές και οι θεωρητικοί της εκπαίδευσης σε συνεργασία με τους διδάσκοντες να δημιουργήσουν διευρυμένα προγράμματα σπουδών στα οποία θα ενσωματωθούν ιδέες και αξίες από διάφορους πολιτισμούς.

- Οι δάσκαλοι οφείλουν να δίνουν έμφαση στη μείωση της προκατάληψης και να ενθαρρύνουν την ανεκτικότητα και την αποδοχή απέναντι στο χρώμα, στην εθνότητα, στη θρησκεία.
- Καλλιέργεια κλίματος διαλόγου και ελεύθερης διατύπωσης απόψεων, ώστε οι μαθητές να αναπτύσσουν ανοχή για τις διαφορετικές ιδέες.
- Είναι απαραίτητο στη σχολική εκπαιδευτική πρακτική να αναγνωρίζεται και να καλλιεργείται η ιδέα της ισοτιμίας των πολιτισμών και της μεταξύ τους αλληλεπίδρασης.
- Ενίσχυση των προγραμμάτων διαπολιτισμικής εκπαίδευσης, με στόχο τη διδασκαλία της γλώσσας και της ιστορίας της χώρας υποδοχής για τους αλλοδαπούς, ώστε να προσαρμοσθούν ευκολότερα σ' ένα νέο πολιτισμικό περιβάλλον.
- Ενίσχυση των κοινοτικών εκπαιδευτικών προγραμμάτων ανταλλαγής μαθητών, ώστε να γνωστοποιηθούν τα ήθη, τα έθιμα άλλων λαών όχι με τρόπο στεγανό, αλλά καινοτόμο και βιωματικό.

Επίλογος: Η πολυπολιτισμικότητα αποτελεί χαρακτηριστικό γνώρισμα των σύγχρονων κοινωνιών. Επομένως, μπροστά σ' αυτή τη νέα πραγματικότητα το σχολείο πρέπει να λάβει τις απαραίτητες πρωτοβουλίες, με στόχο την ανάδειξη ενός μοντέλου εκπαίδευσης που θα συμβάλλει στην άμβλυνση του εθνικισμού και στην αποδοχή της διαφορετικότητας.